

Kovács Géza:

Strukturált Európa mint jövőmodell - kétpólusú magyar stratégia

Európa jövőbeni struktúrájának alakulását a globális fejlődési folyamatok és Európa önfejlődési folyamatai együttesen alakítják. A két fejlődési folyamat egymással is szorosan összefügg. A globális fejlődési folyamatok hatása feltehetően erősebb, mint a belső önfejlődési folyamatoké. Ugyanez vonatkozik természetesen kellő adaptációval Magyarországra is. Mindenképpen óvakodni kell attól mindkét vonatkozásban, hogy az önfejlődési folyamatok lehetőségeit lebecsüljük. Főleg politikusi és általában döntéshozói körökben erős hajlandóság van mozgásterünk leszűkülésének, kényszerpályán való mozgásunknak eltúlzására. Hosszasabban lehetne érvelni amellett, hogy az átmeneti időszakok mindig nagyobb mozgásteret biztosítanak, mint amikor a fejlődés már kialakult pályán halad.

Korunk jellemző vonása, a globális méretű tartós átmenetiség. Ez az átmenetiség egyaránt kiterjed ökológiai, tudományos-műszaki, gazdasági, társadalmi, tudati, politikai, katonapolitikai és szervezeti fejlődési folyamatokra is. Minthogy az említett folyamatok logisztikus görbékkel leírható mozgása nagyon változatos időtartamokat foglal magában, a szóba jöhető ciklusok is változatosak. E fejlődési folyamatok jellemzője, hogy a tartós átmenetiségben különböző időtartamú trendek és hirtelen változások, szilárd fejlődési folyamatok és kaotikus állapotok élnek együtt. Ezek eltérő problémakezelést igényelnek és integratív problémakezelésük új- kihívásokat is jelent.

A globális tartós átmenetiség lefolyása térségspecifikusan valósul meg. E térségspecifikusság talaján változatos az említett tényezők lefolyásának intenzitása, fejlődési szakasza, következésképpen együttes kombinációik is változatos képet mutatnak térségenként.

Az átmenetiséget generáló globális fejlődési folyamatok közül minde-
nekelőtt az ökológiákat kell kiemelni. Nézetem szerint ezek között első
helyre a növényekben megkötött nettó primer energiamennyiség állatvi-
lág és emberiség közötti felhasználási arányok drasztikus megváltozása
okoz nagy kihívást. A Stanfordi Egyetem biológusainak számítása szer-
int e nettó primer energiamennyiség 40%-át ma az emberiség, 60%-át
az állatvilág fogyasztja el. Amennyiben a jelenlegi trendek tovább élnek,
úgy 2030-ban 80%-át az emberiség fogyasztaná el és 20%-a maradna
az állatvilágnak. Ez ökológiai katasztrófát eredményezne./2/ E kaotikus
folyamat térségspecifikus megjelenítése rendkívül lényeges és nem áll
eléggé sem a tudomány művelőinek, sem a politikusok érdeklődésének a
homlokterében.

Az átmenetiség globális ökológiai folyamatainak második csoportját
a klímaváltozások és az ózonpajzs ritkulása képezi. Ez már inkább áll
az érdeklődés előterében, jóllehet szintáttörésnek minősíthető döntések,
megoldások eddig még nem születtek. E folyamat velejárója az
elsivatagosodás és az ivóvízhiány terjedése, növénytársulások térbeni
áthelyeződése. Mindezek lefolyásának mértéke és ritmusa térségi ka-
tasztrófákat, újszer- népességvándorlási folyamatokat vonhat maga
után. 1983-ban a Római Klub budapesti konferenciáján hangzott el,
hogy az ezredforduló körül az USA esetleg gabonaimportórré válhat./3/
Egy általam meghirdetett, Környezeti rendszerek c. tantárgy meghívott
meteorológus előadója azt fejtegette, hogy a hazánk növénytakarója úgy
alakulhat, hogy az Törökországéhoz lesz hasonló. 1997. szeptember 30-
án hangzott el a Rómában megrendezett ENSZ-konferencián, amely a
környezeti válsággal foglalkozott, hogy a szárazföld mintegy 70%-a és
a Föld lakóinak 1/6-a van kitéve az elsivatagosodási és az édesvizek
elapadása veszélyének. Itt hangzott el az is, hogy Magyarország e te-
kintetben a 10 legérintettebb országok egyike./4/ Nézetem szerint a
klímaváltozás konzekvenciáit globális méretekben kellene a stratégiai
tervezés tárgyává tenni és a már többször felmerült -szenvédélyes vitá-
kat és mozgalmakat kiváltó- világkormány létrehozását ilyen szempont-
ból lehetne megoldani./5/ Már ennek előtte is indokolt lenne az alapvető

fontosságú édesvizeket (folyókat, tavakat, karsztvizeket), valamint az erdőket (mindenekelőtt az esőerdőket, továbbá Szibéria, Kanada nagy erdőállományát) a világörökség részének tekinteni és egy globális stratégiai tervezés tárgyává tenni. A várható magyar viszonyokra tekintettel -minthogy felszíni vizeink 95-97%-a külföldi eredetű- kezdeményeznünk kellene a Kárpátia Vízügyi Stratégia nemzetközi összefogáson alapuló kidolgozását. A Bős-Nagymaros-i Vízlépcső körül sajnálatos viták és más korábbi, számunkra nemkívánatos események ma nem nagyon kedveznek egy ilyen fajta terv részünkről való kezdeményezésének. Azt javaslom, hogy az MTA illetékes osztályai és az OMFB szakértői közösen dolgozzák ki e stratégiai tervezés munkálatainak lehetséges programját, hogy kellően felkészültek lehessünk egy ilyen terv előterjesztésére a szomszéd országok és az európai szervek felé, ha ennek feltételei megteremtődnek.

Csak részben ökológiai, ám azt meghaladó globális probléma a világ nyersanyag- és energiaforrásainak aránytalan felhasználása a világ különböző térségeiben. Ma a világ nyersanyag- és energiaforrásainak mintegy 75-80%-át a világ fejlett térségeinek lakossága fogyasztja vagy pazarolja el, miközben a világnépesség 75-80%-ának ezen erőforrások 20-25%-a jut. Ez hosszú távon egészen biztos, hogy nem tartható, függetlenül attól, hogy India népességéből a felső- és középosztálynak számító 80-100 millió fő pl. ugyancsak már a pazarló fogyasztói társadalom értékrendje szerint él. Távolilag megkerülhetetlen lesz a fejlett tőkés országok pazarló fogyasztási szintjének a csökkentése. Ezért a demográfiai robbanás és a pazarló túlfogyasztás megszüntetése nem alternatíva kérdése, hanem együttesen megoldandó feladat. Mindezt figyelembe véve Magyarország jövőbeni társadalmi modelljét egy környezetbarát, posztindusztriális, poszt szocialista társadalmi modellként képzelem el, amely a fejlett tőkés országokénál alacsonyabb GDP/fő színvonalon biztosítja a modernizációt és a szociális biztonságot összekapcsolóan.

A modernizáció elsősorban a jövő tipikus termelőerőinek (mikroelektronika, biotechnológia) fejlesztését és felhasználását igényli. A szociális biztonság pedig stratégiai szempontból a lakossági alapszükségletek kielégítésének azt a fokát tételezi fel, amely biztosítja a különböző közösségekhez tartozó egyén harmonikus személyiségjegyekkel való fejlődését. Középtávon pedig a lakosság hátrányos helyzetű rétegei esetében is az alapszükségletek (lakás, táplálkozás, ruházkodás, egészség, képzettség, egészséges környezet és az emberi szabadságjogok) olyan kielégítését, amely megakadályozza a társadalom humánbiológiai vagyonának, szellemi potenciáljának és a társadalom tagjai fizikai és pszichikai állóképességének további romlását, ennek megfelelő minimum szintre hozását. A mikro-elektronika nagy történelmi kihívása, hogy a globalizálódott információs rendszerek talaján meg tudja-e valósítani a világ különböző részei közötti képzettségi színvonalbeli különbségek radikális mérséklését, javítva ezzel a különböző térségek közötti esélyegyenlőséget és meg tudja-e őrizni a kulturális és értékrendbeli változatlanságot.

A jövő második tipikus termelőereje a biotechnológia. Már most szeretném előrebocsátani: nem hiszem, hogy célszerű lenne a biotechnológiai kutatások bármely fontos területéről lemondani, ideértve az emberi klónozást is. Ez ugyanis -alapkutatásról lévén szó- az ismeret- és készségfejlesztésről, a későbbi szélesebb körű alkalmazott kutatásokról való lemondást eredményezné. Ebből még nem következne, hogy más országok is lemondanának róla és ezek kutatásai nem ellenőrizhetők olyan formában, mint az atomrobbantások.

A biotechnológia fejlesztése egyaránt fontos a mezőgazdaság és az egészségügy szempontjából. A jövő bio-mezőgazdasága posztindusztriális mezőgazdaság lesz, nem pedig preindusztriális. Ez elsődlegesen a hagyományos ipari mezőgazdaság meghaladását jelenti. A posztindusztriális mezőgazdaságra való átmenet egy sajátos integrált mezőgazdaság lesz. Ebben egyaránt jelen lesznek preindusztriális, indusztriális és posztindusztriális elemek. A tartós átmenetiséget változa-

tos formában az integrált modell képviseli. Az egészségügy területén ez a kibontakozás nagyobb arányokban tolódik át valószínűleg a XXI.századra.

A fenti globális fejlődési folyamatok felerősítik -ahogy azt már napjainkban is tapasztaljuk- a természeti és művi katasztrófákat és potenciálisan megteremtik a bio-katasztrófák fokozott veszélyének a megjelenését is. Erre is fel kell készülni hazánkban -elsősorban, bár nem kizárólag- a polgári védelem fejlesztésével

A globális fejlődési folyamatok további 3 fontos elemét képezik - A.Toffler szavaival élve-/6/ a színrelépő globális gladiátorok. Ezek a globális vállalatok, globalizálódó egyházak és az illegális kábítószerkereskedelem. Toffler jobbnak tartja a globális vállalat megjelölést, mint a multinacionálist, hangsúlyozva, hogy ezek mögül már teljesen eltűnt a nemzeti háttér. E vállalatok birtokolják a tőkét, a technológiát a világ különböző térségeiben, annak megfelelően, hogy hol dolgoztathatnak képzett és egyben olcsó munkaerővel. Ezek hozzájárulhatnak azoknak az országoknak a fejlődéséhez, modernizálásához, ahová települnek, de létrehozhatnak egyfajta instabilitást is, mert tovább települnek, ha a feltételeik az említett vonatkozásokban más országokban kedvezőbbek lesznek.

A globális vállalatok tevékenységével párhuzamosan -és nemcsak e vállalatok hatására- a világ számos térségében, így Kelet-Közép-Európában, hazánkban is, kialakul egy leszakadó párhuzamos második gazdaság. Ez zömében kis- és középüzemekből áll, olyanokból amelyek nem jutottak bedolgozói szerepkörhöz. E gazdaságokkal megkülönböztetetten többen kell foglalkozni növekedésélnkítés, foglalkoztatási és kifejezetten szociális szempontból is. Kínálkozó lehetőség lenne e tekintetben végiggondolni Németh László A minőség forradalma című könyvében leírt elképzelést. Ugyanakkor -minthogy e szektor nincs a globális vállalatok kezében- lehetőségként jelentkezik a volt KGST-országok között egy sajátos kooperációsstratégia kialakítása is, anélkül, hogy ezt

a stratégiát erre korlátoznánk. Emellett ki kellene dolgozni annak a mechanizmusát is, hogy a leszakadó gazdaság fejlesztése az egyes országok, így hazánk piacain is versenyképes legyen és a hazai fogyasztásban részaránya növekedjen.

A vallások globalizálódásával kapcsolatban A.Toffler egyrészt Khomeini Ajatollah példáját hozza, aki a Sátáni versek szerzője ellen globális méretű üldözést hirdetett, továbbá a római katolikus egyházat, amelynek pápája világméretű diplomáciába kezdett. Jóllehet Magyarországon is megnőtt a különböző európai és nem európai eredetű vallások jelenléte és felerősödtek korábban meglévő és új vallási áramlatok is, nem nehéz belátni, hogy a római katolikus egyháznak kiemelkedő szerepe van nálunk. A római katolikus egyház a rendszerváltás kapcsán nagy történelmi alternatíva elé került. A szolgáló egyház, vagy a két világháború közötti vonásokat is magán viselő hatalmi egyház szerepkörét vállalja-e fel. Egyébként valószínű, hogy nagy lehetőséget hagyott ki kormányfőnk a pápával való tárgyaláson, amikor nem szorgalmazta, hogy a római katolikus egyház bankja is járuljon hozzá a magyar egyházi vagyontárhoz.

A kábítószerrel kapcsolatban Toffler (idézve James Millst) hangsúlyozza, hogy a földalatti birodalom több hatalommal, pénzzel, tekintéllyel rendelkezik, mint több ország. Zászlaja nem lobog az ENSZ teraszán, de nagyobb hadserege, rátermettebb hírszerző szolgálata és befolyásos diplomáciája van, mint sok más országnak. Óvakodni kell attól, hogy e globális szervezet elleni fellépésben akár az EU-ba való bekerülésünk után is túlméretezett szerepet vállaljunk. A globális szervezetek ellen globális erőforrások, szakmai apparátusok felhasználásával kell védekezni.

Rátérve a szorosabb értelemben vett európai kérdésekre, Európa határai minden égtáj irányába egyértelműen meghúzódnak. Mégis figyelemre méltó, hogy a keleti határ Oroszországon belül az Uralnál helyezkedik el, a délkeleti határ pedig Törökországon belül. Ezen országok

tehát eurázsiai országok. Ma még nyitvalévő kérdés, hogy mennyire osszák meg figyelmüket Európa és Ázsia között, vagy mennyire vállalnak fel eurázsiai szerepkört és ehhez kapcsolódó funkciókat.

Európa természetesen a múltban is strukturált volt, a jelenben is az és a jövőben is az lesz. Megítélés kérdése, hogy ezt mennyire tartjuk előnyösnek. Az evolúciós közgazdasági irányzat képviselői egyebek között azt hangoztatják, hogy az evolúció kibontakozásához mindig szükség van változatos formákra. Így csökkenthető annak a veszélye, hogy az eddigi optimum elérése evolúciós zsákutcához vezessen.

Európát illetően változatos térségekben lehet gondolkodni: természet-földrajzi, éghajlati, népességi, gazdasági, kulturális, politikai, katonai szempontok figyelembe vételével. Az integrációs és dezintegrációs folyamatoknak ugyanúgy térségformáló története van, mint mondjuk a nyertes és a vesztes pozíciók erőviszonyai alapján meghúzott határoknak. Messze vinne bennünket e kérdés részletesebb boncolgatása. Egy-két újabb fejleményre szeretnék kitérni.

Az 1980-as évekig a világot általában is és katonai szempontból különösen kútpólusú világnak tekintették; a kapitalizmus és a kommunizmus szembenállása alapján. A szocialista rendszer összeomlásával a mai vélekedések szerint a világ katonai szempontból, legalábbis átmenetileg inkább egypólusúvá vált, bár nézetem szerint ez is megszorításokkal igaz. Ugyanakkor gazdasági szempontból az Egyesült Államok, Európa és Japán képez 3 pólust, amihez felzárkózik még fokozottabban a XXI. században az USA-t illetően Dél-Amerika és természetesen Japánt illetően Kína, a Szovjet Távol-Kelet és Kelet-Ázsia általában válik integratív egységgé. Európa esetében hátrányosabb az Afrikával való kapcsolat-elmélyítés az előzőekhez képest és tovább növelheti Európa hátrányát. Európán belül szakértői vélemények szerint az európai méretű unióvá válás várhatóan 2020 körül fejeződik be./7/

Az 1980-as évek végén, az 1990-es évek elején nemcsak a kelet-európai szocialista rendszer omlott össze, hanem valójában Trianon is.

Szétesett Jugoszlávia és Csehszlovákia is. Ugyanakkor megőrizte egységét Románia. Ez utóbbiban mindenekelőtt szerepe volt annak, hogy Kelet-Közép-Európa és a Balkán együttes térségében vitathatatlanul a román külpolitika volt a legsikeresebb. Ez folyamatosan érvényesült és érvényesül napjainkban is. Emellett a román külpolitika folyamatos és napjainkig tartó szilárd támogatást kapott Franciaországtól. A politika-csináló nagyhatalmak ismételen kihagyták azokat a lehetőségeket, amelyek e változások kapcsán felmerültek. úgy tűnik, hogy e korrekciók végleg lekerültek a napirendről. A formálódó jövő Európa struktúrájának a meglévő határok tiszteletben tartásán kell alapulnia azzal, hogy a határok szerepe az integrációs folyamat felerősödése révén csökken. A mostani kormányzati szint- döntések egy része átkerül az EU-ba, más része a különböző régiókba, amelyeknek határai átnyúlhatnak a mai országhatárokon is.

Érdekes dezintegrációs törekvések jelentek meg Olaszországban és valósulnak meg Nagy-Britanniában. Olaszországban elszakadási törekvések vannak a fejlettebb észak egyes mozgalmi részéről. Függetlenül attól, hogy egy tényleges szétszakadásnak kicsi a valószínűsége, két következtetés adódik. Az egyik az országrészek közötti fejlettségbeni különbségek nem rendszerspecifikusak. Itt más jellegű, mélyebb összefüggésekről van szó. Nagy-Britanniában, Jugoszláviában, más országokban is megfigyelhetők ilyen különbségek, ideértve hazánkat is. A másik, ha szétszakadna Olaszország, a kevésbé fejlett Dél-Olaszország attól még az EU-ban maradhatna, jóllehet a nála fejlettebb számos kívülálló ország nem eléggé komfort a bekerülésre.

Nagy-Britannia esetében Anglia, Skócia és Wales önállósága nőtt meg az újabb események hatására.

Történelmi és térségi analógiákban gondolkodva nézetem szerint Nagy-Britanniához hasonló fejlődési folyamat lefolyása lenne a megoldás Románia esetében is. A mostani túlcentralizált Románia decentralizációja Havasalföld, Moldova, Erdély -történelmileg is gyakran külön

létező- önállóságának jelentős növelésével lenne valójában eurókomform. Jóllehet e kérdésben fontosabb a kormányunk és az Erdélyben élő magyarok vélekedése, égy vélem, hogy ez ma több szempontból előnyösebb megoldás lenne, mint egy szűkebb területre korlátozódó erdélyi magyar autonóm terület kialakítása. Így Románia Németországhoz, Svájchoz hasonló szövetségi állammá alakulhatna át. Ehhez persze jelentős és határozott, főleg francia támogatás is kellene. Ez azonban sajnos kétes. Franciaországhoz mindig is egyoldalú szerelem kötött bennünket. Mibennünk mindig mély érzelem élt a franciák és a francia történelem iránt, miközben a Rákóczi-szabadságharcot, az 1848-as forradalmat gyakorlatilag cserben hagyták és Trianont elsődlegesen ők hozták tető alá. Mi támogattuk a háború alatt idekerült francia menekült katonákat. Ahogy Habsburg Ottó írja egyik cikkében,^{8/} hogy E. Balladur francia külügyminiszter még a volt Jugoszlávia integrálásával kapcsolatos elképzelést hirdetett meg, holott ez kilátástalan vállalkozás.

Ugyancsak a háborúk utáni határátzabások eredményeként jöttek létre olyan térségek, mint Kárpát-Ukrajna, a német-lengyel és a lengyel-orosz határok nyugatra tolásával kialakult sávok, a Szudéta-vidék, Burgerland, az Olaszországban lévő Dél-Tirol, vagy a Kis-Jugoszláviában lévő Bácska. Az átalakulások keretében formálódó régiók szerepkörének növelése révén ezek a térségek fontos összekötő kapocs szerepét tölthetnék be.

Karakterisztikus térségnek tűnik Európán belül a Balkán, ismétlődő feszültségeivel és nagyon változatos kultúrájú, vallású, fejlettségű országösszetételével. Nem tekinthető véletlen jelenségnek, hogy Tudjman elnök olyan határozottan leszögezte és a horvát politikában ezt érvényesíti is, hogy Horvátország nem a Balkánhoz, hanem Közép-Európához tartozik. Nekünk is óvakodni kell attól, hogy esetleges szerepvállalásokkal a Balkánhoz soroljanak bennünket és természetesen attól is, hogy NATO-tagságunk talaján a Balkán vagy esetleg más Kis-Antant országban a szociális és építési feladatokon túlmenően más ka-

tonai szerepkört vállaljunk. Ezt annál is inkább hangsúlyozom, mert a latin és német térségek között vannak különbségek, s talán burkolt rivalizálás is van. Emellett úgy tűnik, hogy az albán menekültáradat nagy traumát okozott Olaszországban. Talán olasz-latin érdek is, hogy mi a NATO Déli Parancsnokságához tartozunk.

Sajátos témakörként fogalmazódott meg a struktúrát is érintve a szomszéd országokban élő magyarok önálló vagy lakosságcserével összekötött Magyarországra telepítésének a javaslata. A kép teljességéhez hozzátartozik, hogy ezt első alkalommal magyar demográfusok vetették fel /9/ és csak ettől valamivel később hozta szóba Meciar a magyar miniszterelnökkel való beszélgetéskor /10/ és reagált rá /11/ néhány nap múlva Funar, Kolozsvár polgármestere. Nem tekinthető véletlen jelenségnek, hogy ezzel a szomszéd országokban élő magyarok nem értettek egyet. Valójában nem jelentene megoldást egyébként amiatt sem, hogy hazánkban a romló népesedési viszonyok, a humánbiológiai vagyton tönkremenetele kapcsán hátrányos helyzetbe kerülnének az idetelepülők. Javaslom ugyanakkor, hogy ismételten el kellene végezni Magyarország eltartó képességének a vizsgálatát, hogy ezzel is többoldalúvá tegyük a demográfiai folyamatokkal kapcsolatos stratégia kidolgozását.

Az előzőekben említettekhez hasonlóan a kelet-közép-európai népmozgalmi jelenségbe illeszthető egyes szomszéd országok cigány lakóinak külföldre települő törekvése. Nagy gond származna abból, ha a fejlett tőkés országok elutasító döntései hatására e vándorlási törekvések Magyarországra irányulnának. Figyelembe véve országunk teherbíró képességét, már nem bír el újabb menekültáradatot, hiszen a volt jugoszláv térségből menekültek kapcsán is jelentős terhet vállalt és vállal napjainkban is.

A hazai -létszámában növekvő cigány- népesség szociális és műveltségi problémái is megoldást igényelnek. Itt számolni kell azzal is, hogy amennyiben sikerül javítani a cigányság szociális helyzetén iskolázottsági szintjének jelentős és tömeges emelésével, a cigányság -vezetői egy

részének sugallatára is- a nemzetté válás megkésetttségének talaján az elé az alternatíva elé kerül e réteg, hogy vagy beépül szervesen magyar-ként a magyar társadalomba, magyar anyanyelvet beszélve, de megőrizve érzelmi, együttléti kapcsolatait népességének különböző létszámú csoportjaival és közösségeivel, vagy pedig a nemzetiséggé válás útját választja, saját nyelvét beszélve. Ez utóbbi esetben, kiváltképp az ország egyes térségeiben vagy településeiben a cigányság nyelve a második, esetleg az első hivatalos nyelvvé válhat. Ez utóbbi alternatíva többféle feszültséggel járna és e feszültségek megelőzésének, kezelésének forgatókönyveit célszerű lenne már most kidolgozni.

Záró következtetés

Európa részben globális, részben önfejlődésen alapuló tartós átmenetiségében is megőrzi változatos struktúráját, amelyben korábbi és új strukturális elemek együtt jelennek meg. Egy ilyen változatos terű, struktúrájú Európában nem célszerű a továbbfejlesztést illetően a homogenizálásra való törekvés útját választani. Ezért az EU kiterjedése, európalizálódása keretében meg kell őrizni a változatosságot és ennek tükröződnie kell működési mechanizmusában is. Óvakodni kell attól stratégiai szempontból, hogy a jövő normarendszerébe a mai, nagyjából nyugat-európai fejlett országokra korlátozódó társadalmi-gazdasági normarendszer működési mechanizmusa legyen egyoldalúan érvényben.

Javaslat

Az EU-ba való bekerülésünk az ezredforduló utánra történő áttolódása és számos európai ország tartósan EU-n kívüli maradása Magyarországról kétpólusú stratégia kidolgozását és valóra váltását igényli. Egyik pólusként további erőfeszítéseket kell tenni az ország modernizálásával, racionális társadalmi-gazdasági fejlődést szolgáló döntések meghozatalával, a magyar érdekek következetesebb képviselésével az

EU-ba való bekerülésünk érdekében. Másik pólusként az eddiginél határozottabb és következetesebb erőfeszítéseket kell tennünk a még tovább kívülmaradó európai és más nem európai térségekkel, országokkal való kapcsolat elmélyítésének érdekében. E másik pólusé stratégia keretében felvázolt együttműködési területek kapcsán rugalmasan kell kezelni azt, hogy mely területeken legyünk mi és mely területeken legyenek mások, mindenekelőtt a szomszéd országok a koordinátorok. E stratégia hasznosan járulhat hozzá a határainkon túl lévő magyar népesség helyzetének javításához is. Annak ellenére, hogy Európa közepén, a Duna-völgy közepén, a Kárpát-medence közepén helyezkedünk el, óvakodjunk irányító szerepkörünk vagy éppen modellalkotó képességünk eltúlzásától. A magyar tapasztalatok segítő szándékú átadásának ismételtetése - amely vezető politikusaink nemzetközi tárgyalásain hova-tovább jelszóvá vált- nem szerencsés, mint ahogy nem volt szerencsés modellalkotó képességünk túlhangsúlyozása az 1968-as mechanizmus-reform kapcsán sem.

Javaslom, hogy a Magyar Tudományos Akadémia irányításával (kormány megbízásból folyó), túlzottan EU-centrikus stratégiai tervelő-készítő munkát fejlesszük tovább kétpólusú stratégiai terv tudományos megalapozásának munkálataivá.

Hivatkozások

1. Előadásom anyagának megírásakor hasznosítottam az 1197. és a TOI8OI9.sz. OTKA-kutatások eredményeit is.
2. Lester R.Brown: A világhelyzete1991. Föld Napja Alapítvány, Budapest 1991.
3. /3/ A Római Klub Budapesti Konferenciája. élelem hatmilliárd ember számára. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest 1985.
4. Forró nyarak, olvadó jégpáncél
Népszabadság 1997. október 1.
5. Pat Robertson: Az új Világrend teljesen megváltoztatja az életedet.
Kiadja a HIT GYÜLEKEZETE, Budapest 1993.
6. A.Toffler: A hatalomváltás. Európa Könyvkiadó 1993.
7. Hamish McRea: A világ 2020-ban. Versenyben a hatalomért, kultúráért, jólétért. Megújuló világképek.
Adu Point, Budapest 1996.
8. Dr.Habsburg Ottó: A Balkán határai
Magyar Hírlap 1997. augusztus 30.
9. A bátorított migráció a népességfogyás ellenszer
Magyar Hírlap 1997. augusztus 7.
10. Bírálólatok keresztüzében a Meciar javaslat.
Népszabadság 1997. szeptember 9.
11. Meciar új magyarázata a lakosságcserére.
Népszabadság 1997. szeptember 13.
12. Funar a Tiszán-túlra telepítené a magyarokat.
Népszabadság 1997. szeptember 13.